

HARUL POVESTIRII ȘI ARTA PORTRETULUI

Părintele Arhimandrit Timotei Aioanei, a cărui lucrare literară și culturală este greu de cuantificat, „prețluit”, cum zicea Ion Creangă, publică, acum în urmă, o impresionantă carte:” *Aduceri aminte despre oameni și locuri din ținutul Fălticenilor*”*, apărută cu binecuvântarea I. P. S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, este o carte de *evocare și rechemare* a trecutului, de *îmbrățișare a vieții*, cum spunea Gala Galaction, asumându-și modalitatea narațiunii la persoana întâi, luând câte ceva din fiecare specie a literaturii subiective. *Aduceri aminte despre oameni și locuri din ținutul Fălticenilor* se citește ca o carte de memorii și confesiuni, ca un jurnal intim și o autobiografie literară, explorând trecutul ca pe o coamoară de preț – paradigma în jurul căreia se construiește ființa interioară: „Fălticenii este un ținut al revărsărilor de har și lumină, o gură de rai și un loc al frumuseților nepământene. Fiecare consideră așa ținutul natal și poate că e firesc să te regăsești în spațiul pe care l-a hotărât Dumnezeu să-ți fie Leagăn și Casă. Amintirile copilăriei și iubirea celor din jur rămân, pentru fiecare în parte, cea mai prețioasă agoniseală a sufletului și o purtăm cu noi până în Cer. Legătura noastră cu ținutul de naștere devine mai evidentă atunci când drumurile vieții ne duc departe, în lume. Oricare ar fi rostul nostru, locul natal ne cheamă

* Arhimandrit **Timotei Aioanei**, *Aduceri aminte despre oameni și locuri din ținutul Fălticenilor*, Suceava, Editura „Musatinii”, 2009.

mereu, printr-un glas puternic și constant care ne aduce aminte de părinți, bunici și cunoscuți, de morminte sfinte și de oameni care au constituit modele pentru noi și ne-au adus lumină în suflete. Pentru mine Fălticenii și Rădășeniul au un loc special. M-am străduit întotdeauna să le vorbesc și altora despre *oameni și locuri*, despre întâmplări uitate și istorii vechi pe care le-am auzit sau le-am cules din tezaurul cărților (...) Paginile alăturate – scrie autorul într-o *Însemnare* de început – vorbesc despre iubirea mea pentru Fălticeni, despre iubirea altora pentru zona ocrotită de mănăstirile Probota, Râșca, Slatina, Buciumeni și despre sumedenie de biserici vechi și noi, fiecare ascunzând înlăuntrul ei Sfinte istorii și rugăciuni sfinte, ca niște cupe de tămâie care se înalță înaintea Mântuitorului Iisus Hristos. Motivul esențial al apariției acestei cărți este acela al recunoștinței și al neuitării”.

Fălticeni și împrejurimile – toposul de identificare al ființei interioare, gena, Leagănul și Casa – sunt un *ținut*, spune părintele Arhimandrit Timotei Aioanei, nu – un loc (o zonă, un teritoriu, un oraș, un spațiu, un simplu punct de pe hartă); cuvântul, cu toate înțelesurile sale dezvoltate în cuprinsul volumului trebuie citit în „cheia” sa veche: iată ce ne învață *Dicționarul: Ținut 1*. (în Evul Mediu, în Moldova). Unitate administrativ-teritorială corespunzătoare județelor din Țara Românească. 2. Loc, regiune, cuprins (delimitat prin anumite caracteristici). 3. (În limba română veche). Țară. Ținutul Fălticenilor este, așadar, „echivalentul”, în Moldova medievală a județului valah și al „țărilor” ardelene (ale Hațegului, Bârsei, Crișurilor etc.);

ținutul, adică țara Arhimandritului Timotei, e o lume ce face parte din structura de profunzime a universului spiritual al *românității*: Fălticeni, Rădășeni, mănăstirile Probota, Râșca, Slatina, Buciumeni, oameni ai Bisericii, dar și slujitori, închinători, binefăcători și toți cei care intră acolo cu frică de Dumnezeu, clerici și mireni (care nu sunt „vocali” și nu ocupă prima pagină a cotidianelor și tabloidelor și nici micul ecran) – acestea sunt locurile și oamenii care constituie *temeiul* lumii evocate în *Aduceri aminte despre oameni și locuri din ținutul Fălticenilor*.

Înainte de toate, lucrarea părintelui Arhimandrit Timotei Aioanei este o carte a trecutului, care pare să-și asume integral notația lui Gala Galaction din *Jurnalul* tipărit în urmă cu treizeci de ani: „Prezentul e atât de fulgerător în scurtimea lui, încât poți să-i spui că e o părere a trecutului. Toate lucrurile ca să fie, ca să aibă ființă și valoare pentru sufletul nostru, trebuie să fi fost, adică să fi trecut. Pentru sufletul omenesc, un eveniment este, trăiește și doare, atunci când nu mai este, când a fost, când a trecut”. Amintirile din carte sunt – spune autorul – *trăite, auzite sau culese* „din tezaurul cărților”: din memoria ființei, directe, dar și amintiri-ecran, cum le spune Sigmund Freud. Orice demers de acest fel implică ceea ce teoria literaturii numește *pactul adevărului*, al sincerității (și nu al verosimilității, presupus de proza de ficțiune); părintele Arhimandrit caută nu doar adevărul *faptelor*, ci, mai ales, pe acela al *inimii*, încercând să descopere în aproape fiecare figură evocată pilda, *modelul moral*, cu atât mai important azi, într-o lume securizată. Întoarcerea în trecut e însoțită cu *fapte de stil* din ce în ce mai rare într-o limbă română contemporană agresată de tot felul de cuvinte și construcții lingvistice „cool”; fără a folosi un lexic arhaizant, autorul (re)aduce limbajul cărților bisericesti într-o carte – document al memoriei colective, dar și, deopotrivă text literar –, descoperind cu dărnicie miera limbii române *ascunse* (în spatele neologismelor și, cum spun lingviștii, „barbarismelor”). Astfel, călugării iubitori de rugăciune și liniște „se nevoiesc” în mănăstire, căutând „Lumina cea neînserată”, priveghiul se ține „după rânduială”, vocea părintelui Ilie Cleopa e „ca a tunetului”, preotul Petru Irimescu e „fără odihnă un rugător și un cinstitor”, model de „jertfelnicie”, anii trec „prin clepsidra vremii”, o icoană e „măiestrit zugrăvită”, obstacolele se „biruie” (nu se depășesc), chilia ieromonahului Casian – Onufrie Frunză este „pustnicească”, monahul Cozma a lucrat la Mănăstirea Neamț „în lungă nevointă”, iar una din virtuțile sale a fost „negrăirea de rău”, fiind „păstor de suflete” al „obștii”, Vasile Lovinescu se plimbă „la vremea înseratului”; inserția acestor cuvinte, sintagme și construcții ale limbii române ascunse se face firesc în fluxul narativ: „Fiu al ținuturilor fălticene, născut la Moisa în 1909, Gheorghe Baltag avea să devină unul dintre cei mai cunoscuți preoți ai zonei. Lucrările prin care s-a remarcat acest sacerdot sunt greu de cuprins în pagina unei sărace amintiri”: aici, cuvântul „sărac” nu e ceea ce știm, îndeobște, azi, nu are legătură cu averea sau, mai bine, cu lipsa de avere: el provine din limba plină de farmecul arhaicității și al sensului primordial („fericiți cei săraci cu Duhul”), cel din cărțile sfinte.

Harul povestirii și arta portretului reprezintă pivoții

narațiunii din *Aduceri aminte despre oameni și locuri din ținutul Fălticenilor*. Fraza, arhitectura textului sunt ale povestitorilor moldoveni, venind pe filiera cronicarilor, a lui Ion Creangă și Mihail Sadoveanu, până azi: „Într-un sătuc din marginea Fălticenilor trăia o femeie cuvioasă. Adunase în tolba vieții mulți ani ceva peste optzeci, și-și ducea zilele într-o oadaie modestă lăsată pentru ea în casa părintească pe care o împărțea cu fratele ei și cu soția acestuia. Era acceptată cu greu de către rudeni și aproape în fiecare zi avea de întâmpinat un alt calvar, certuri, înjurături și permanentă amenințare cu trimiterea la azil. Fratele, cu inima împietrită, uitase repede cuvintele mamei Safta repetate în fiecare zi până la despărțirea de ei: «Aveți grijă de Saveta – Elisabeta n.n. – *ajutați-o să treacă prin încercarea amară a vieții ei...*», vorbe spunea în van. Cei din casă nu doreau să facă binele. Grăbiți, preocupați numai de ei, uitau să privească spre Cer. Râdeau când se vorbea de Dumnezeu și nu știau că aveau posibilitatea să câștige cele cerești vietuind în cele pământesti, frumos, omeneste, întâlnindu-L pe Hristos care suferea în omul de alături”. Părintele Arhimandrit Timotei Aioanei face dovada meșteșugului folosirii timpurilor verbale, fapt esențial pentru un text care se circumscrie literaturii subiective; frapează, mai ales, valoarea acordată imperfectului, în lunga tradiție fixată, la începutul secolului trecut de Marcel Proust: „Mărturisesc – scria Proust în *Journées de lecture* – că o anume utilizare a imperfectului indicativului – a acestui timp crud care ne prezintă viața ca pe ceva efemer, trecător, care, în momentul în care trasează acțiunile noastre, le și lovește cu iluzia, le cufundă în trecut fără a ne lăsa, ca perfectul, consolarea pe care o oferă activitatea împlinită – a rămas pentru mine o sursă inepuizabilă de misterioase tristeți”: ceea ce, la Proust, era sursa unei inepuizabile și misterioase tristeți, la povestitorul de azi imperfectul e timpul care pune ordine între amintiri, le leagă, pentru a ilumina prezentul și a oferi un temei sigur viitorului.

Portretele impresionează prin plasticitate, dar și prin acuratetea liniilor; iată-l, de pildă, pe Părintele Zenovie Ghidescu: „Părintele Zenovie de la Nechit este un călugăr cu chipul desprins din cărți de demult. Un om ca o umbră, cu trupul covoiat de povara celor 88 de ani care au trecut peste el. Cum arată acum, așa arăta și în urmă cu treizeci de ani”. Un pictor ar putea face, după text, o galerie de portrete fără a avea nevoie să vadă sau să procure o fotografie a personajelor (persoanelor, personalităților) evocate de autor. Acestea li se adaugă „icoanele” copilăriei, într-un flux autobiografic emoționant adesea, care începe și sfârșește în matricea Rădășenilor:” De fiecare dată când am ajuns la Rădășeni, în *biserica sufletului meu*, lângă mormintele bunicilor care mi-au bucurat copilăria, am trăit taina întoarcerii la izvoare. Ostenit de drum și de hățișurile prin care am trecut, îmi ostoiam setea adăpându-mă din apa cea bună aflată în fântâna de sub streșina bisericii. Liturghiile și slujbele de la Rădășeni rămân bucuriile veritabile ale unui om care caută, dincolo de lucruri mărunte, esențialul”.

Aduceri aminte despre oameni și locuri din ținutul Fălticenilor este, cum spunea inspirat Grigore Ilisei cartea unui cronicar al inimii adresându-se altor inimi.